

Rubrica studentului

METODOLOGIA ELABORĂRII LUCRĂRILOR DE LICENȚĂ

ION GH. ȘENDRULESCU și IOAN SCURTU

Elaborarea lucrării de licență constituie o latură importantă a activității de cercetare științifică, pe care fiecare absolvent al unei facultăți din cadrul universităților este obligat să o facă la încheierea studiilor. Studenții de la cursurile de zi au posibilitatea ca încă din primii ani să dobândească unele cunoștințe privind metodologia muncii de cercetare. Astfel, la cursul de introducere în științele auxiliare ale istoriei sînt abordate chestiuni referitoare la problematica muncii de cercetare științifică, utilizarea izvoarelor, a lucrărilor teoretice și de specialitate, la tehnica de elaborare a fișelor și de redactare a unei lucrări. În anii III și IV studenții adîncesc și aplică în practică aceste cunoștințe prin elaborarea unor referate în cadrul seminariilor speciale.

Nu puține sînt cazurile cînd asemenea referate, cu o problematică mai largă, pot fi transformate în lucrări de licență.

Absolvenții secției fără frecvență, prin modul actual de organizare a acestor cursuri, nu beneficiază de o îndrumare metodologică temeinică în timpul anilor de studii, nedesfășurînd activități practice în cadrul seminariilor speciale. De aceea, materialul de față se adresează în primul rînd lor, cu speranța că le va fi util în munca de elaborare a lucrărilor de licență.

Primul pas al metodologiei întocmirii unei lucrări de licență îl constituie *alegerea temei* din lista de lucrări aprobată de colectivele de catedră. În cazuri speciale, se pot aproba și subiecte propuse de candidați, dacă acestea prezintă o importanță deosebită și există pe plan local posibilități de documentare. Este de preferat ca tema să fie aleasă în funcție de preocupările mai vechi ale absolventului, * astfel încît lucrarea de licență să încununeze eforturile desfășurate pe parcursul unei perioade mai lungi de timp. De asemenea, tema să prezinte un interes deosebit pentru el, astfel încît să lucreze cu pasiune și cu plăcere. Este de la sine înțeles că alegerea unor teme din istoria universală presupune cunoașterea limbilor în care sînt scrise principalele surse de informare. De asemenea, o temă din istoria medievală impune adesea, cunoașterea paleografiei (latine, româno-chirilice, slave, turcești), în funcție de subiectul respectiv. Temele din istoria veche necesită uneori, cunoașterea rezultatelor

* Lucrarea poate fi luată încă din anul III, astfel încît termenul de „absolvent” pe care-l folosim pentru cel ce elaborează lucrarea de licență are un caracter convențional.

săpăturilor arheologice, a pieselor aflate în muzee sau expoziții, precum și a corpusurilor de inscripții, a rapoartelor de săpături etc. Este necesar ca absolventul să pornească de la convingerea că trebuie să realizeze o lucrare originală, să aducă o *contribuție proprie* la elucidarea temei alese, atât sub raportul aducerii în circuitul istoriei a unor date și informații noi, cât și al interpretării fenomenelor și faptelor respective prin prisma materialismului istoric.

După alegerea temei, absolventul trebuie să ia *legătura cu cadrul didactic* sub îndrumarea căruia va elabora lucrarea de licență. Cu acest prilej, el primește unele indicații generale privind importanța subiectului ales, modul în care ar trebui rezolvată tema, o bibliografie minimală, precum și unele indicații metodologice referitoare la întocmirea fișelor și sistemul de alcătuire a aparatului critic. Este necesar ca absolventul să ridice probleme pe care le consideră mai dificile, să ceară toate lămuririle necesare unei acțiuni de investigație cât mai largă, pentru a porni la lucru pe deplin edificat asupra sarcinilor ce-i revin.

Baza muncii de elaborare a lucrării de licență o constituie *documentarea*, care presupune un efort deosebit, desfășurat pe o perioadă lungă de timp, cu simț de răspundere, pentru a cuprinde întreaga problematică ce formează obiectul temei alese.

Pornind de la indicațiile bibliografice date de conducătorul științific, trebuie început cu *lucrările teoretice* (lucrări ale clasicilor marxism-leninismului, documente ale Partidului Comunist Român), care asigură orientarea politico-ideologică clară asupra perioadei și a temei abordate. Va continua cu *lucrări generale* privitoare la epoca respectivă, care-i vor oferi posibilitatea să aprecieze corect locul și rolul pe care evenimentul respectiv îl are în istoria țării, pentru a evita atât exagerarea, cât și diminuarea semnificației acestuia. De un real folos este studierea *lucrărilor și studiilor speciale* care se referă direct la tema de cercetat. În felul acesta, el își dă seama de stadiul la care a ajuns istoriografia în tratarea temei respective, remarcă punctele de vedere exprimate, precum și elemente insuficient cercetate sau chiar netratate. Cu acest prilej, el își va întregi lista bibliografică cu lucrările și izvoarele citate de autorii respectivi, precum și cu cele depistate în fișierele aflate la bibliotecă.

O importanță deosebită, hotărâtoare pentru valoarea lucrării, o are studierea *izvoarelor*. Se va începe cu studierea *memoriilor și lucrărilor contemporane*, care oferă numeroase elemente privind modul în care autorii lor au văzut evenimentele respective; se impune din partea cititorului un ascuțit spirit critic, deoarece ele au un puternic caracter subiectiv. Se continuă cu parcurgerea *presei*, punându-se accent pe ziarele și gazetele progresiste. Materialele studiate trebuie supuse, de asemenea, unei analize critice, știut fiind faptul că multe din organele de presă slujeau intereselor unui anumit partid sau ale unei grupări politice. *Analele și Dezbaterile parlamentare* (ale Adunării Deputaților și Senatului) constituie un izvor de preț pentru cunoașterea activității forului legislativ suprem al țării, a poziției adoptate de partidele

și oamenii politici față de principalele probleme ale țării. Absolventul trebuie să analizeze cu discernământ proiectele de legi și dezbaterile ce au avut loc, să remarce poziția de clasă a vorbitorilor, să aprecieze măsura în care legile adoptate slujeau progresului general. Un accent deosebit trebuie pus pe *documentele publicate* în diverse colecții sau reviste din țară și din străinătate, acestea avînd o valoare excepțională. Absolventul nu trebuie să se limiteze la documentele publicate, ci este necesar să facă investigații proprii în *arhivele centrale și locale* pentru a găsi *materiale inedite* privitoare la tema cercetată. Studiarea documentelor și materialelor de arhivă asigură lucrării de licență o bază temeinică, oferă absolventului posibilitatea de a aduce o contribuție originală la elucidarea subiectului tratat. Și în acest caz se impune o analiză critică, deoarece unele documente sînt false sau fără o valoare deosebită.

Socotim util să atragem atenția asupra necesității de a se studia *toate categoriile de izvoare* și a se reține toate informațiile referitoare la tema cercetată, de a se corobora datele culese pentru conturarea unei imagini de ansamblu corecte. Materialele studiate trebuie *interpretate în lumina învățăturii marxist-leniniste*, a aprecierilor din documentele recente ale P.C.R., pentru a se asigura redarea cît mai fidelă a adevărului istoric.

În timpul cercetării vor fi întocmite fișe. Ele reflectă materialul studiat, conțin datele și informațiile culese, aprecierile autorilor referitoare la tema respectivă. Fișele trebuie să fie cît mai consistente, iar problemele de importanță majoră vor fi copiate integral. Este recomandabil ca fișa să conțină o singură problemă, pentru a putea fi mai ușor utilizată în procesul redactării. O mare importanță o are întocmirea corectă a fișelor, astfel încît acestea să conțină toate referirile necesare alcătuirii aparatului critic („subsolului“).

Se vor indica : Pentru *lucrări și memorii* : numele și prenumele autorului, titlul exact al lucrării (de pe coperta interioară), care se subliniază, volumul, ediția, locul apariției, editura, anul, pagina. Pentru *studii* : numele și prenumele autorului, titlul studiului (subliniat), revista (între ghilimele), locul apariției, numărul, anul, pagina. Pentru *culegeri de documente* : titlul exact al colecției (subliniat), volumul, locul apariției, editura, anul, pagina. Pentru *presă* : numele și prenumele autorului, titlul articolului (subliniat), ziarul (gazeta) între ghilimele, locul apariției, anul de la apariție, anul curent (între paranteze), numărul, ziua, luna, pagina. Pentru *dezbateri parlamentare* : numele (Adunarea Deputaților sau Senat) între ghilimele, numărul, ziua, luna, anul de desfășurare a ședinței, pagina. Pentru *arhive* : arhiva, fondul, numărul dosarului, anul, fila. * Fără indicarea corectă a acestor date fișa este practic inutilizabilă.

* De exemplu :

- Herodot, *Istoriei*, vol. I, București, Editura științifică, 1965, p. 159.
- Mihaile Macrea, *Viața în Dacia romană*, București, Editura științifică, 1969, p. 227.
- Radu Manolescu, *Societatea feudală în Europa apuseană*, Bucurști, Editura științifică, 1974, p. 85.

În perioada de documentare, absolventul trebuie să țină o legătură strânsă cu conducătorul științific, informându-l asupra stadiului în care se află cu cercetarea, a dificultăților întâmpinate, să solicite sprijinul în clarificarea unor probleme ce s-au ivit pe parcurs.

După încheierea documentării va *definitiva planul inițial* al lucrării. Planul va începe cu un capitol introductiv privind istoriografia și izvoarele problemei, după care urmează tratarea temei propriu-zise.

Se va avea în vedere ponderea fiecărei probleme, în funcție de importanța ei, pentru a se asigura lucrării o arhitectonică corectă, echilibrată.

După aprobarea planului de către conducătorul științific, se trece la *redactarea lucrării*. În funcție de acest plan se selecționează fișele pe probleme, în scopul ușurării muncii. Se va acorda o atenție sporită fișelor care conțin cele mai multe informații referitoare la problematica fiecărui capitol. Această acțiune va facilita redactarea capitolului introductiv, în care se va sublinia importanța temei, vor fi făcute aprecieri critice asupra principalelor lucrări și izvoare, se va înfățișa stadiul la care a ajuns cercetarea în domeniul respectiv, se va arăta baza documentară și contribuția pe care absolventul își propune să o aducă la elucidarea unor aspecte ale temei.

Urmează tratarea succesivă a capitolelor lucrării în conformitate cu planul aprobat. În atenția absolventului trebuie să stea permanent grija pentru respectarea adevărului istoric, pentru interpretarea faptelor în lumina învățăturii marxist-leniniste. Să ne amintim cuvintele tovarășului Nicolae Ceaușescu: „Interpretarea științifică, obiectivă a evenimentelor social-politice în toată complexitatea lor poate fi făcută numai în lumina materialismului dialectic și istoric, cea mai înaintată concepție despre lume și viață. Pe această bază putem aprecia în mod just drumul lung și greu străbătut de forțele revoluționare și progresiste ale poporului, evoluția clasei muncitoare de la naș-

- Dinu C. Giurescu, *Țara Românească în secolele XIV și XV*, București, Editura științifică, 1973, p. 127.
- I. G. Duca, *Portrete și amintiri*, ediția a II-a, București, Editura „Cartea Românească”, 1932, p. 85.
- Ema Nastovici, *Războiul național revoluționar al poporului spaniol (1936—1939)*, în „Studii și articole de istorie”, vol. XXV, București, 1947, p. 33.
- M. C. Stănescu și N. Popescu, *Partidul Comunist Român și congresele Internaționalei a III-a*, în „Anale de istorie”, București, nr. 5/1975, p. 49.
- *Fontes Historiae Dacoromanae (Izvoarele Istoriei României)*, II, De la anul 300 pînă la anul 1000, publicate de: Gheorghe Ștefan, Radu Hîncu, Vladimir Iliescu, Virgil C. Popescu, București, Editura Academiei, 1970, p. 169.
- *Documente din istoria partidului comunist și a mișcării muncitorești revoluționare din România (mai 1921 — august 1924)*, București, Editura politică, 1970, p. 176.
- O. Goga, *O limpezire*, în „Țara noastră”, București, III (1922), nr. 8, din 3 decembrie, p. 1.
- „Dezbaterile Senatului”, nr. 20, ședința din 29 ianuarie, 1923, p. 197.
- Arhivele Statului Bacău, fond Prefectura județului Bacău, dosar nr. 2/1922, fila. 32.

tere și pînă la transformarea ei în clasă conducătoare a societății, în principala forță a națiunii socialiste, glorioasa istorie a Partidului Comunist Român".¹

Absolventul trebuie să abordeze în adîncime toate aspectele problemelor ce formează obiectul lucrării, să reliefeze conexiunea lor, importanța fiecărui element în parte, punînd accent pe acelea care asigură esența întregii teme.

În încheiere, candidatul va prezenta, pe scurt, concluziile la care a ajuns, insistînd asupra elementelor noi, originale, aduse de lucrarea sa de licență.

O problemă dificilă, pe care mulți absolvenți nu o tratează la întregă ei valoare, este aceea a felului în care se fac trimiterile. De aceea, subliniem că se cere stricta probitate științifică, trimiterile se fac nu numai la citate, ci și la ideile și datele luate din materialele studiate.

Aparatul critic arată dacă absolventul și-a însușit sau nu tehnica de cercetare, dovedește maturitatea sa științifică. De aceea, el trebuie întocmit cu cea mai mare atenție. Asupra așezării aparatului critic opiniile sînt împărțite: unii susțin ca el să fie plasat în josul fiecărei pagini, iar alții, la sfîrșitul fiecărui capitol, sau chiar al lucrării. Noi optăm pentru prima variantă, deoarece este mai ușor de urmărit, iar eventualele greșeli pot fi mai lesne corectate.

Primele trimiteri trebuie să cuprindă toate elementele menționate la întocmirea fișelor. La următoarele intervin unele prescurtări, care trebuie bine reținute. Astfel, atunci cînd următoarea trimitere se face la același autor și aceeași lucrare, se folosește *Ibidem*. Acest cuvînt (care înseamnă *tot acolo*) se folosește și în cazul în care următoarea trimitere este dintr-o culegere de documente, din presă, dezbateri parlamentare, arhive, el suplinind părțile care se repetă.*

Dacă referirea se face la același autor, dar la o altă lucrare a sa, numele autorului se înlocuiește cu *idem*.** Dacă un autor a fost citat cu o

¹ Nicolae Ceaușescu, *Partidul Comunist Român — continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România*, București, Edit. politică, 1966, p. 6.

* De exemplu :

1. Dr. N. Lupu, *Pentru amnistie*, în „Aurora”, II (1922), nr. 570 din 7 mai, p. 1.
2. *Ibidem*.

sau :

1. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, nr. 12, ședința din 8 decembrie 1920, p. 820.
2. *Ibidem*, nr. 14, ședința din 10 decembrie 1920, p. 940.

sau :

1. Arhivele Statului Piatra Neamț, fond. Prefectura județului Neamț, dosar 15/1923, fila 17.
2. *Ibidem*, dos. 18/1927, f. 1.

** De exemplu :

N. Iorga, *Istoria Românilor*, vol. X, București, 1939, p. 180.

Idem, *O viață de om așa cum a fost*, București, Editura Minerva, 1972, p. 105.

lucrare, după care s-a intercalat o altă referire, la următoarea trimitere se va indica numai numele autorului, iar titlul lucrării va fi înlocuit cu *op. cit.* (opera citată. *** Dacă un articol sau studiu a mai fost citat, ziarul sau revista respectivă se va înlocui cu *loc. cit.* (locul citat). ****

Dacă referitor la aceeași problemă există mai multe informații, se va scrie *vezi* sau *cf.* (confer=compară), după care sînt trecute lucrările, studiile sau izvoarele folosite, cu toate datele respective. ***** Atunci cînd se întreprinde un citat sau o informație luată dintr-un studiu, lucrare sau izvor pe care candidatul nu le-a consultat, va face mențiunea *apud* (după), indicînd lucrarea în care a găsit citatul sau informația respectivă. *****

Menționăm că acest sistem de trimiteri nu este utilizat de către toți cercetătorii și nici de către toate revistele sau editurile. Acest fapt nu trebuie să deruteze pe absolvenți. Sistemul recomandat de noi este folosit în special de „Revista de istorie” și de Editura Academiei. El are avantajul de a fi cel mai complet și ca atare poate fi cu ușurință adaptat specificului oricărei reviste sau edituri.

De asemenea, pentru economia de spațiu se recurge la prescurtări; unele dintre ele sînt unanim acceptate și înțelese, altele au nevoie de indicații

*** De exemplu :

1. N. Iorga, *Istoria Românilor*, vol. X, București, 1939, p. 170.
2. Arhivele statului Buzău, fond Prefectura udeșului Buzău, dosar 13/1929, fișă 2.
3. N. Iorga, *op. cit.*, p. 192.

**** De exemplu :

1. Dr. N. Lupu, *Pentru amnistie*, în „Aurora” 11 (1922), nr. 570 din 7 mai, p. 1.
 2. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, nr. 12, ședința din 8 decembrie 1920, p. 820.
- Dr. N. Lupu, *Pentru amnistie, loc. cit.*,

sau :

1. Paul Cernovodeanu, *Transilvania și războiul de 30 de ani*, în „Studii și articole de istorie”, XXI (1973), p. 18.
2. N. Iorga, *Istoria Românilor*, vol. X., București, 1939, p. 8.
3. Paul Cernovodeanu, *Transilvania și războiul de 30 de ani, loc. cit.*, p. 16.

***** De exemplu :

Vezi: Gh. I. Florescu, *Partidele politice în alegerile parlamentare din 1919*, în „Anuarul Institutului de istorie și arheologie «A. D. Xenopol», Iași, IX (1972); Mircea T. Mușat, *Partidele politice și alegerile parlamentare din 1919. Guvernarea Blocului parlamentar*, în „Anale de istorie”, nr. 1/1974.

***** De exemplu :

Doctor Petru Groza declara : „Vrem să dăm poporului român chezașia unei dezvoltări bazate pe dreapta participare a maselor la bucuriile și îndatoririle vieții, vrem să stîrpic privilegiiile provocatoare, vrem să deschidem uriașul rezervor al energiei naționale și să asigurăm libera circulație a valorilor reale care stau strivite sub nedrepte așezări sociale”¹.

¹ Dr. Petru Groza, *Reconstrucția României*, Tip. „Viața Literară”, p. 59—60, apud Eufrosina Popescu, *Proclamarea Republicii Populare Române și semnificația istorică a acestui eveniment*, în „Studii și articole de istorie”, București, XXI (1973), p. 42.

speciale (care pot fi date la începutul lucrării sau în text, atunci când se folosesc prima dată). * Esențial este să existe consecvență în folosirea prescurtărilor, pentru a asigura — și din acest punct de vedere — unitatea lucrării.¹

În cazul când se simte nevoia unei explicații, absolventul va introduce în text, la locul respectiv, un asteris (*), detaliile fiind trecute în „subsol“.

Este bine ca lucrările de licență să fie însoțite de materiale ilustrative și de *anexe* (documente foarte importante, hărți, scheme, tabele), care să fie sugestive și direct legate de tema abordată. Acestea sporesc valoarea lucrării și dovedesc spiritul de exigență al absolventului.

Lucrarea se încheie cu lista bibliografică; ea va cuprinde lucrările și izvoarele studiate de absolvent. Asupra modului de întocmire a acesteia există multe controverse: unii susțin așezarea tuturor lucrărilor și izvoarelor în ordinea alfabetică a numelui autorilor, iar în lipsa acestora a primei litere a titlului; alții propun respectarea acestui principiu, cu excepția lucrărilor classicilor marxism-leninismului, care trebuie așezate în fruntea listei. Sînt cercetători care folosesc ordinea cronologică a apariției lucrărilor sau izvoarelor. Noi optăm pentru o departajare valorică, astfel încît să se evidențieze cu claritate baza documentară a lucrării.

De altfel, acest sistem este și cel mai largă răspîndit. Pe primul plan sînt trecute lucrările classicilor marxism-leninismului, după care urmează: arhive, culegeri de documente, periodice (dezbateri parlamentare, presă), lucrări, toate așezate în ordinea alfabetică.

Sumarul (sau cuprinsul), care este de fapt planul, se pune fie la începutul, fie la sfîrșitul lucrării de licență.

După redactarea în primă formă urmează *finisarea lucrării*; cu această ocazie se face un control riguros al datelor, numelor de persoane și localități, a trimitterilor.

O atenție deosebită se va acorda stilului în care lucrarea este redactată; acesta trebuie să fie clar, sobru, frazele să aibă o înlănțuire logică. Se impune o deplină concordanță între conținut și formă, astfel încît ideile esențiale să fie reținute cu ușurință, iar lucrarea să se citească cu plăcere.

* De exemplu:

„Dezbaterile Adunării Deputaților” (în continuare se va cita: „D.A.D.”) nr. 117, ședința din 13 iunie 1921, p. 2962.

Iată unele prescurtări: arh. = arhiva; fond. = fondul; dos. = dosar; f. = fila; edit. = editura; ed. = ediția; vol. = volumul; p. = pagina; nr. = numărul.

În mod curent pentru ziarele și revistele apărute în București nu se mai dă locul de apariție.

¹ Vezi N. Adăniloae, *Tehnica elaborării unei lucrări științifice de istorie*, în „Studii și articole de istorie”, XXI (1973); Vasile Maciu, *Metoda de cercetare în istorie*, în „Forum”, nr. 2/1970.

Ultima operațiune este *colaționarea* textului bătut la mașină, în vederea corectării eventualelor greșeli ce s-au strecurat (care, în nici un caz, nu pot fi puse pe seama dactilografei).

După ce lucrarea a fost legată, se predă oficial, odată cu cererea de înscriere pentru susținerea examenului de licență, „ultimul act“ din viața de student.

Lucrarea de licență este „cartea de vizită“ a fiecărui absolvent, sinteza superioară a tot ce a învățat în timpul facultății, expresia maturității sale științifice. Experiența dobândită cu acest prilej trebuie valorificată în activitatea viitoare prin publicarea de studii și lucrări științifice proprii.